

of changes in the reserves, inflation, domestic and external debt, budget policy efficiency and development of investment sphere. Obviously, to ensure an adequate level of financial security is possible only due to the optimization of the level of its component parts and the ratio between them.

Investment security largely depends on the state of the investment climate and effectiveness of the investment market in the country. In general, the state of the investment security of Ukraine is most sensitive to changes in indicators such as the ratio of capital investments to GDP and the share of domestic investments in fixed capital in GDP.

The article proves that investment security is based on the investment climate and regulation of the investment market of Ukraine. The dynamics of indicators of the investment activity and the assessment of the level of investment security of Ukraine are defined. The main threats investment security and directions for the solution of the institutional problems of the development of the investment sphere in Ukraine are identified. Major trends in the level of investment security and proposals for addressing the major threats in the investment security of Ukraine are described.

The process of ensuring investment security is impossible without the systematic assessment of status investment security by the investors and state authorities. The value of the investment process in the conditions of transformation of economy is steadily increased due to the expansion of spheres of investment, the complexity of the structure of the economy and the emergence of new threats to economic security of the state.

Key words: *investment security, investment climate, indicators, threats, threshold valuation, integral index.*

Стаття надійшла 4 квітня 2014 р.

УДК 336.71(043.5)

**О. В. Горалько,
О. С. Силкін**

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ЯК СПОСІБ ПРОТИДІЇ КРИЗОВИМ ЯВИЩАМ У БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Досліджено специфіку банківської кризи та антикризового управління в банківських установах України. Окреслено підходи до з'ясування змісту поняття «криза» в економічній літературі, розкрито сутність антикризового управління та запропоновано напрями вдосконалення антикризового управління в банках України для запобігання виникненню банківської кризи.

Зазначено, що питання антикризового управління дуже важливе і вимагає нових наукових досліджень та ефективного впровадження нових ідей для забезпечення стабільності банківського сектора в цілому.

Ключові слова: криза, антикризове управління, реструктуризація, реорганізація, банківська криза.

Постановка проблеми. Через нестабільність національної економіки кризове явище постійно підвищує ризик свого існування, тому антикризове управління набуває дедалі більшого значення у всіх секторах економіки, у банківському – особливо. Це вимагає від учених окреслення нових шляхів її подолання.

Світові фінансово-економічні кризи призвели до зростання банківської. Як наслідок, банківські установи припиняють виконувати основні функції через дефіцит фінансових ресурсів і низький рівень своїх показників. Тому питання антикризового управління є дуже важливим і вимагає нових наукових досліджень і ефективного впровадження нових ідей для забезпечення стабільності банківського сектора в цілому.

Стан дослідження. Проблемами з'ясування сутності кризи, розробкою нових методів антикризового управління для запобігання настанню кризових явищ десятиліттям займаються такі вчені, як Н. А. Амосова [1], О. І. Барановський [2], В. О. Василенко [3], Ю. В. Дмитрик [5], В. В. Коваленко [6], З. Є. Шершньова [9], Т. С. Смвженко [10], В. Я. Вовк [10], О. М. Тридід [10], А. Д. Чернявський [11] та інші.

Незважаючи на це, досі багато невирішених питань, особливо чіткого теоретичного обґрунтування банківської кризи, що і обумовило вибір теми статті.

Метою статті є дослідження специфіки банківської кризи та антикризового управління в банківських установах України.

Виклад основних положень. Необхідність мінімізації негативного впливу і подолання наслідків фінансово-економічних криз зовнішнього та внутрішнього походження у діяльності банківських установ обумовили виникнення й активний розвиток засад антикризового управління. Адже воно забезпечує збереження виробничого апарату та ресурсного потенціалу, запобігає втраті капіталу, неплатоспроможності й банкрутству. З цих причин налагодження ефективної системи антикризового управління є актуальним і має високу практичну цінність.

У діяльності банківської системи важливу роль виконує антикризове управління для запобігання виникнення або подолання економічної кризи.

Категорія антикризового управління встановлює понятійну відмінність одного типу управління від іншого. Багатогранність економічного, особливо управлінського розуміння зазначеної категорії, обґрунтовується подвійною природою будь якої кризи, яка одночасно створює і руйнує, тобто формує передумови і готує умови для подальшого розвитку та звільнює від попередньої стратегії бізнесу [12, с. 90].

Проблема дослідження антикризового управління є актуальною у вітчизняній економічній науці через тривалий період марксистського вчення, яке не зважалося на антикризове управління через виключення кризових явищ при соціалізмі.

Зазначимо, що вітчизняні банки не приділяють великої уваги антикризовому управлінню через додаткові витрати на його впровадження.

Так, перед визначенням особливостей антикризового управління та кризи банківської системи доцільно дослідити сутність поняття «криза».

В. О. Василенко вважає, що криза – це крайнє загострення протиріч у соціально-економічній системі (організації), що загрожує її життєстійкості у навколишньому середовищі [3, с. 12].

На думку А. Д. Чернявського, криза – це переломний етап функціонування будь-якої системи, на якому вона зазнає впливу ззовні чи зсередини, що потребує від неї якісно нового реагування [11, с. 6].

Отож, криза – це одна із складних економічних категорій, яка має багато специфічних особливостей і підвидів. Одним із таких підвидів і є банківська криза, яка в сучасній літературі трактується як певна сукупність проблемних факторів у діяльності банківської системи.

Зауважимо, що для подолання банківської кризи необхідна ефективна система антикризового управління, яка могла би передбачити та виявити кризу. Отож, антикризове управління повинно охоплювати усі стадії розвитку кризового стану, зокрема його профілактику та попередження.

Система антикризового управління володіє властивостями, які забезпечують особливий механізм управління: гнучкість і адаптивність, здатність до диверсифікації та своєчасного ситуаційного реагування, а також можливості ефективно використовувати потенціал банківської установи та неформальні методи управління [6].

Відтак активне антикризове управління – це не обов'язково повна відсутність кризи, а спрямування заходів на успішний розвиток банківської системи та запобігання банкрутству. У цьому контексті

поняття «банкрутство» – один із головних критеріїв для впровадження антикризового управління.

Відсутність в економічній літературі ґрунтовних досліджень, пов'язаних із систематизацією науково-методичних підходів до єдиного трактування терміна «антикризове управління», вносить неузгодженість у теоретичні дослідження, обмежує наукові розробки в напрямі встановлення місця цієї економічної категорії в загальній системі понять, обумовлює невизначеність щодо застосування відповідних методів і прийомів наукових досліджень, реалізації антикризового менеджменту [4].

З огляду на це пропонується виокремити три концептуальні підходи до тлумачення антикризового менеджменту (рис.).

Рис. Концептуальні підходи до трактування терміна «антикризове управління» [4]

У першому випадку антикризове управління передбачає активні дії в умовах, коли криза досягає критичного рівня й установа потребує сторонньої допомоги для санації в кращому випадку (або ліквідації в гіршому). Отже, коли вона вже фактично збанкрутувала, антикризове управління ототожнюється з арбітражним. Щодо другого підходу, то він не враховує діяльність, спрямовану на подолання кризової ситуації, трактуючи антикризовий менеджмент як процес недопущення кризи. Третій концептуальний підхід, згідно з яким антикризовий менеджмент є постійно діючим комплексом заходів із запобігання кризовим ситуаціям у діяльності суб'єкта господарювання, подолання кризи, мінімізації негативних наслідків та стабілізації стану економічного агента, найбільш чітко розкриває сутність означеної категорії [4].

Ці підходи дають змогу зрозуміти, що під час застосування антикризового менеджменту в банківському секторі України необхідна не тільки теоретична база цього виду управління, а й практична.

Кризові явища в економіці відчутно вплинули і на вітчизняний банківський сектор. Тому постала об'єктивна необхідність у суттєвому вдосконаленні основних методів оздоровлення і окремих комерційних банків, і банківської системи загалом.

Однією із особливостей банківської кризи є дефіцит фінансових ресурсів, низький рівень ліквідності та капіталізації. Характеристика чинників виникнення системних банківських криз висвітлена у табл.

Зауважимо, що нині у банківських установах України дедалі частіше виникають проблеми неспроможності підтримувати свою платоспроможність, ліквідність, адекватний розмір капіталу. Тому Національний банк України як регулятор з метою підвищення ефективності діяльності банків запроваджує різні форми фінансового оздоровлення банків, однією з яких є здійснення реструктуризації та реорганізації комерційних банків задля упорядкування їх діяльності відповідно до кризових реалій економічного розвитку України, а також, щоб уникнути банкрутства великих системних банків.

Головною причиною злиття та поглинання банків є необхідність концентрації капіталу і використання їх об'єктивних конкурентних переваг у ринкових умовах.

Так, Законом України «Про банки і банківську діяльність» визначено конкретні шляхи реструктуризації та реорганізації комерційних банків, а саме: порядок злиття або ліквідації банків, запровадження тимчасової адміністрації, внесення суттєвих змін у структуру банківської системи України та розроблення основних принципів діяльності комерційних банків [8].

Характеристика чинників виникнення системних банківських криз [12, с. 80]

№ з/п	Чинник	Характеристика
1	2	3
1	Фінансова глобалізація	Фінансова глобалізація супроводжується надмірним регулюванням та лібералізацією міжнародного руху капіталу, а також розвитком новітніх технологій, які дають змогу проводити одночасно операції на різних фінансових ринках. Фінансова глобалізація проявляється не тільки підвищенням транскордонної мобільності капіталів, але і ліквідацією меж між різними фінансовими функціями. Фінансова глобалізація призвела до посилення розриву між темпами зростання виробництва товарів і послуг (реальної економіки) і темпами зростання фінансових операцій
2	Зменшення обсягів виробництва, погіршення платоспроможності підприємств-позичальників	Ступінь впливу економічної кризи на банківську систему залежить від багатьох факторів. Однак основна причина цього – стан банківської системи до початку економічної кризи, тобто визначення ліквідних позицій банку як кредитного портфеля, так і достатності капіталу
3	Надмірна кредитна експансія під час тривалого економічного підйому	Зворотнім боком кредитної експансії є погіршення якості кредитного портфеля, завищена оцінка забезпечення позик, збільшення кредитного ризику
4	Вплив інфляції на банківський сектор	Зазначений чинник виникнення системних банківських криз проявляється: підвищенням відсоткових ставок; послабленням стимулів заощадження і зниження депозитної бази; відтоком національних капіталів за кордон; зміною структури активних і пасивних операцій. За високої інфляції активи та прибуток можуть швидко зростати, але тільки у номінальному вираженні. Водночас банківські установи, які мають активи з більш тривалим терміном розміщення, ніж терміни відтворення пасивів, потрапляють у скрутне фінансове становище

<i>Продовження таблиці 8</i>		
1	2	3
5	Різне коливання товарних цін і цін на фінансові активи процентних ставок	Колівання суттєво підвищують загальну невизначеність в економіці і ризик у системі відносин банків з вкладниками, позичальниками, регулюючими органами. У результаті оцінка банками кредитних і ринкових ризиків, вкладниками і регулюючими органами фінансового стану банків значно ускладнюється
6	Вплив зовнішньо-економічних чинників	Кризам передують швидке зростання зовнішнього боргу за рахунок збільшення зовнішніх запозичень на міжнародному ринку капіталів. Подорожчання вартості ринкового рефінансування і девальвація національних валют призвели до неплатоспроможності банків, яка стала елементом криз зовнішньої заборгованості. Кризи мали довготривалий характер, тому що уряди багатьох країн вживали антиінфляційних заходів на рівні грошово-кредитної і фінансової політики
7	Недосконалість нагляду та регулювання банківської системи	Непродумана політика ліцензування банків за недостатнього нагляду, невисокого рівня кваліфікації менеджменту, проведення операцій із значним ступенем ризику

За дослідження антикризового управління треба зважити і на механізм антикризового управління, що повинен надавати банківським установам упевненості в будь-якій ситуації, незважаючи на певні зрушення в національній економіці країни.

Для забезпечення ефективного функціонування механізму антикризового управління банком доцільно [7, с. 157]:

- сформулювати чіткі стратегічні орієнтири за часовою ознакою у процесі виконання місії банку, що дозволяють досягати конкурентних переваг на ринку з урахуванням ризиків;
- визначити цілі антикризового управління та шляхи їх досягнення, які мають бути адекватними тенденціям зміни зовнішнього і внутрішнього середовищ банку;
- визначити комплекс необхідних заходів, що забезпечують здійснення стратегії антикризового управління, спрямованих на подолання саме того виду кризи, яка виникла.

Зазначимо, що механізм антикризового управління насамперед має бути спрямований на основні напрями діяльності банку для того, щоб забезпечити стабільне його функціонування і конкурентноспроможність.

Висновки. Отже, антикризове управління в банківських установах – це комплекс заходів, які передбачають запобігання економічній кризі, стабілізацію банківської системи та підвищення усіх необхідних показників для нормального функціонування банківської установи.

Ефективне застосування основних методів реорганізації та реструктуризації банків допоможе в подальшому в подоланні фінансової кризи, а також буде запорукою надійного розвитку банківського сектора економіки України. Основними методами оздоровлення банківської установи є рекапіталізація, залучення нових вкладників або зміна менеджменту банку. Перевагами рекапіталізації банків є поліпшення платоспроможності банків, а також підтримання кредитної активності.

1. Амосова Н. А. Глобализация и системные банковские кризисы / Н. А. Амосова. [Електронний ресурс] – Режим доступа: <http://bankir.ru/publikacii/s/globalizaciya-i-sistemnie-bankovskie-krizisi-1378366/>

2. Барановський О. І. Фінансові кризи: передумови, наслідки і шляхи запобігання: монографія / О. І. Барановський. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 754 с.

3. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством: навч. посібник / В. О. Василенко. – К.: ЦУЛ, 2003. – 504 с.

4. Афанасьєва О. Б. Зарубіжний досвід антикризового управління в банках / О. Б. Афанасьєва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2642/1/Afanasiyeva_10.pdf

5. Дмитрик Ю. В. Сутність і причини виникнення банківської кризи / Ю. В. Дмитрик // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 2 (11). – С. 137–140.

6. Коваленко В. В. Інструменти державного антикризового управління в банківському секторі / В. В. Коваленко // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. – № 2 (21). – С. 8–13.

7. Костоґриз В. Аспекти антикризового управління банківською діяльністю в Україні / В. Костоґриз // Економічний аналіз. – 2010. – Вип. 7. – С. 156–158.

8. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.

9. Шершньова З. Є. Антикризове управління підприємством: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / З. Є. Шершньова, С. В. Оборська. – К.: КНЕУ, 2004. – 196 с.

10. Смовженко Т. С. Антикризове управління стратегічним розвитком банку: монографія / Т. С. Смовженко, О. М. Тридід, В. Я. Вовк. – К.: УБС НБУ, 2008. – 473 с.

11. Чернявський А. Д. Антикризисное управление: учеб. пособие / А. Д. Чернявський. – К.: МАУП, 2000. – 208 с.

12. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика: монографія / В. В. Коваленко. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 228 с.

Горалько О. В., Силкин О. С. Антикризисное управление как способ противодействия кризисным явлениям в банковской сфере Украины.

Исследована специфика банковского кризиса и антикризисного управления в банковских учреждениях Украины. Очерчены подходы до выяснения содержания понятия «кризис» в економічній літературі, раскрыта сутність антикризисного управління и предложены напрямлення совершенствования антикризисного управления в банках Украины для предотвращения возникновения банковского кризиса.

Указано, что вопрос антикризисного управления очень важный и требует новых научных исследований и эффективного внедрения новых идей для обеспечения стабильности банковского сектора в целом.

Ключевые слова: кризис, антикризисное управление, реструктуризация, реорганизация, банковский кризис.

Goralko O. V., Sylkin O. S. Anti-crisis management as a way of counteraction to the bank sector of Ukraine.

Specificity of the banking crisis and crisis management in the banking institutions are explored in this article. Approaches of clarifying the meaning of the term «crises» in the economic literature are submitted. The essence of crisis management is revealed and the ways of improvement of crisis management in banks of Ukraine to prevent the occurrence of a bank crisis are suggested.

Because of instability of national economic, the crisis phenomenon always increases the risk of its existence. That's why the crisis management becomes more important in all sectors of economic, especially in bank sector.

World financial and economic crisis caused the increasing of bank crisis. Consequently, bank institutions stop to perform their main functions because of lack of financial resources and low level of their indicators. That's why the question of crisis management is very important and requires new scientific researches and effective implementation of new ideas for providing stability of bank sector.

Crisis management plays an important role in the activity of bank system for preventing occurrence and way out of the economic crisis.

Crisis management in banking institutions is the complex of measures which provides preventing the economic crisis, stabilization of banking system and increase of all necessary indicators for proper functioning of banking institutions.

Investigating crisis management, we can't leave without consideration the mechanism of crisis management. The mechanism of crisis management should

provide banking institutions the opportunity to feel itself easy in any situation even in spite of some changes in national economic of the country.

We should notice, that in order to overcome banking crisis we need effective system of crisis management, which can predict and detect crisis. In this manner crisis management should comprise all stages of development of crisis state, including its prevention and prediction.

Key words: *crisis, crisis management, restructuring, reorganization, banking crisis.*

Стаття надійшла 10 березня 2014 р.

УДК 65.012.8

В. Ю. Курницька

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Розглянуто сучасні загрози національній економічній безпеці. Визначено оцінку зовнішньоекономічної безпеки, що дозволила оцінити ступінь відповідності показників міжнародної торгівлі України та виявити низку негативних тенденцій у цій сфері. Проаналізовано сферу технічного регулювання та основи стандартизації. Запропоновано індикатор частки продовольчих товарів в експорті, який дозволить певною мірою відстежувати вплив зміни норм і правил технічного регулювання на структуру експорту. Обґрунтовано відмінності технічного регулювання в розвинених країнах ЄС та її позитивний вплив на зовнішньоекономічну безпеку держави.

Ключові слова: *зовнішньоекономічна безпека, зовнішньоекономічна діяльність, індикатор, порогове значення, експорт, зовнішня торгівля, імпорт, стандартизація, технічне регулювання, конкурентоспроможність.*

Постановка проблеми. Торгівля товарами України з країнами ЄС характеризується тенденцією до зниження обсягів експорту, що свідчить про необхідність реформування системи технічного регулювання, окреслюючи незадовільний стан зовнішньої торгівлі України.

Стрімке зростання імпорту обох сторін після скасування ввізних тарифів стримуватимуть технічні бар'єри – відмінності у вимогах до якості продукції, її характеристик і процедури оцінки відповідності. Саме вони є нині головними перешкодами для зовнішньої торгівлі України, особливо з ЄС.

Запровадження європейських норм технічного регулювання розглядається нами, з одного боку, як каталізатор структурної інтеграції